

EIDES

Barcelona en la vida d'Ignasi de Loiola (1524-1526)

Glòria Andrés

Laura Rius

Lluís Ylla

Glòria Andrés. Mestre d'Educació Primària jubilada. Viu en comunitat amb d'altres laics i laiques en un barri popular de Barcelona. Amb una llicència en Pedagogia i una diplomatura en Ciències Religioses forma part del seminari EIDES de Cristianisme i Justícia. Acompanya Exercicis i a d'altres acompanyants.

Laura Rius. Llicenciada en Filosofia, Pedagogia i Ciències Religioses, postgrau d'Acompanyament Espiritual. Dedicada a l'espiritualitat ignasiana i als Exercicis espirituals. Acompanya processos personals i de grups. Membre/ Coordinadora de l'Escola Ignasiana d'Espiritualitat (EIDES).

Lluís Ylla. Enginyer Agrònom, postgrau en Direcció General i en Formació en ciutadania activa i Doctor en Educació per la Universitat de Barcelona. Ha estat coordinador de cooperació a Amèrica Llatina i director territorial d'Oxfam Intermón, i membre de l'equip de direcció de la fundació Jesuïtes Educació. Actualment participa en el seminari EIDES. Ha impulsat formacions sobre pedagogia, interioritat i espiritualitat ignasiana.

Aquesta publicació es distribueix gratuïtament. Col·labora i uneix-te a les persones que ho fan possible.

- Bizum codi: 05291
- Transferència: ES23 2100 3205 1225 0002 4607
- www.cristianismeijusticia.net/donatius

Edita Cristianisme i Justícia. Roger de Llúria, 13, 08010 Barcelona
+34 93 317 23 38, info@fespinal.com, www.cristianismeijusticia.net
Imprimeix: Ediciones Rondas S.L. Dipòsit Legal: B 5609-2025
ISBN: 978-84-9730-561-7. ISSN: 2014-6531. ISSN (virtual): 2014-6558
Edició: Santi Torres. Traducció: Núria Garcia Caldés
Maquetació: Pilar Rubio Tugas. Març del 2025

BARCELONA EN LA VIDA D'IGNASI DE LOIOLA (1524-1526)
«S'INCLINÀ A ESTUDIAR... I ES DECIDÍ D'ANAR A BARCELONA»
(Autobiografia, 50)

Glòria Andrés, Laura Rius, Lluís Ylla

Presentació	4
<i>Josep M. Rambla Blanch, SJ</i>	
Els estudis d'Ignasi a Barcelona	6
<i>Laura Rius</i>	
Una xarxa de relacions humanes	12
<i>Glòria Andrés</i>	
Vida espiritual d'Ignasi	20
<i>Lluís Ylla</i>	
Epíleg	30
<i>Pau Vidal Sas, SJ</i>	
Notes	32

PRESENTACIÓ

La formació espiritual d'Ignasi de Loiola va tenir un llarg recorregut. Des de Loiola, Montserrat, Manresa, una breu estada a Barcelona, Terra Santa, novament a Barcelona, Alcalá de Henares, Salamanca, París, Venècia, fins a Roma. Cadascun d'aquests llocs i aquestes ciutats va deixar una empremta particular en el pelegrí que continuament cercava Déu, i que mai no s'anticipava a l'Esperit, sinó que el seguia.

Ara fa cinc-cents anys que el pelegrí Íñigo va fer una llarga estada a Barcelona, des del mes de febrer de 1524 fins al març de 1526. En no poder estar-se a Jerusalem, on havia projectat ser-hi tota la vida dedicat a la devoció i a «ajudar les ànimes», va decidir tornar a Barcelona, a estudiar per preparar-se millor per a la tasca apostòlica que ja feia temps li bullia al cor. Va ser un tombant decisiu. Fins aleshores s'havia centrat a *fer*, dedicar-se a la devoció i a l'ajuda espiritual dels altres a Terra Santa. Ara, però, passa de *fer* a *cercar*. *Quid agendum?*, què cal fer?, es deia ell. Barcelona va ser el primer pas d'un nou itinerari.

L'estada a Barcelona durant dos anys no solament va ser el començament d'un nou camí per realitzar l'ideal ja definitiu de dedicar la vida

a ajudar les ànimes, un començament cronològic, sinó l'inici d'un nova manera o un nou sentit de fer les coses que començà a Barcelona i que es desenvolupà després a Alcalá, a Salamanca, a París i a Itàlia. En efecte, a Barcelona, el pelegrí comença a servir-se de l'estudi i de les mediacions naturals, convertides en apostolat; a Barcelona, s'inicia el desplegament de les relacions humanes i de les amistats, un tret característic de la vida i de l'apostolat ignasià; també a Barcelona, començà a prendre cos l'espiritualitat apostòlica d'Ignasi amb una especial preocupació per la reforma de l'Església. Tres vectors: els estudis i les mediacions naturals per l'apostolat; les relacions humanes i les amistats, com a forma d'apostolat; l'espiritualitat i l'apostolat formant una unitat íntima.

Tot això és el llegat que ens deixà Ignasi, el pelegrí, en la seva estada de dos anys a Barcelona, ja preparada per una de més breu, només de tres setmanes. Així, sembla que aquest llegat és una crida a l'agraïment a Déu per com modelà el carisma ignasià en aquesta ciutat i una interpel·lació perquè nosaltres intentem prolongar-lo en la societat tan diferent en què vivim després de cinc-cents anys del pas d'Ignasi per Barcelona. L'obra que presentem és

una ajuda per assimilar el llegat ignasià: prendre més consciència del que va significar per al pelegrí Íñigo la seva estada a Barcelona i, per tant, per prolongar-lo en les nostres vides.

Aquesta obra té tres parts ben definides. En la primera, Laura Rius exposa com era la vida d'Ignasi estudiant, ja que el motiu de la seva vinguda a Barcelona foren els estudis. Aquesta part explica el marc acadèmic de la ciutat d'aquella època (l'Estudi General amb tota la seva reglamentació), els llibres que Ignasi podia haver llegit, l'ambient cultural on es movia (lul·lisme i erasmisme), etc. Això ajuda a entendre la manera com, durant dos anys, la vida espiritual del Pelegrí es va anar remodelant, com s'anaren desenvolupant les seves relacions humanes per *ajudar les ànimes*, que van ser origen de fondes amistats, i també com, de la seva vida d'estudiant, se'n van beneficiar l'aprofundiment i la formulació de l'experiència dels Exercicis Espirituals.¹ Després d'aquesta part, més històrica, segueixen dos treballs que analitzen dos aspectes importants de la fesomia d'Ignasi i que es manifesten amb molt de relleu durant la seva estada a Barcelona. Un treball, de Glòria Andrés, tracta de la xarxa de relacions d'Ignasi, on apareix la facilitat del pelegrí per a les relacions humanes i l'amistat, qualitat molt destacada de la seva persona. Un altre estudi, en aquest

cas de Lluís Ylla, és una aproximació a l'espiritualitat que el pelegrí va anar desenvolupant enmig dels estudis i de les relacions amb persones benefactores i amigues de Barcelona, sempre procurant *ajudar les ànimes*. En definitiva, aquestes pàgines són una atenta mirada als estudis, a les relacions humanes i les amistats i a l'espiritualitat d'Ignasi, tres cares d'una sola vida que vol ser fidel a Déu «en tot». Aquesta publicació, doncs, completa l'excel·lent i molt útil text de Miquel Lop, SJ, *Records ignasians a Barcelona*, EIDES, 2005, una presentació descriptiva i exhaustiva del pas d'Ignasi per Barcelona.

La distància dels anys passats no ens hauria d'allunyar del mestratge, tan significatiu per a la nostra vida d'avui, que ens deixà Ignasi al seu pas per Barcelona. I, si bé l'ensenyament del pelegrí té un abast universal, amb tot interpel·la de manera particular les persones que ens movem en la ciutat sobre la qual ell mateix va escriure aquestes paraules, amables i entrañables: «Tinc més obligació i deute a aquesta població de Barcelona que a cap altre poble d'aquest món». A acollir i actualitzar en les nostres vides el testimoni d'Ignasi ens hi ajudaran les paraules de l'*Epíleg* de Pau Vidal, SJ, que clouen aquestes pàgines.

Josep M. Rambla Blanch, SJ

ELS ESTUDIS D'IGNASI A BARCELONA

Laura Rius

Context cultural de Barcelona a principis del segle XVI

Per copsar el que Ignasi va aprendre a Barcelona i per entendre les seves decisions cal saber no solament quina era la seva actuació en els estudis sinó també el context cultural de la ciutat.

Als inicis del segle XVI, Barcelona encara vivia les seqüeles de la terrible pesta negra (1348) i de la Guerra Civil catalana (1462-1472) dels segles anteriors, i fins a la meitat d'aquest segle no s'inicià la recuperació econòmica i demogràfica. El teixit social estava format majoritàriament per la pagesia i l'artesanat, que patien severa pobresa en cas de carestia de blat; una incipient burgesia, una notable proporció de clergat i una relativament escassa proporció de nobles.

Aquesta desfavorable situació es confirma en l'estat dels estudis superiors, ja que a l'inici del segle XVI l'Estudi General de Barcelona tenia una existència precària. Estava sota el patronatge del Consell de Cent, que garantia la independència del poder monàrquic, però l'escassetat econòmica limitava la qualitat de les càtedres. Entre el seu professorat, dos corrents de

renovació espiritual hi eren presents: el pensament de Ramon Llull, que tenia com a focus d'expansió l'escola lulliana de Barcelona, i l'erasmisme, estretament lligat a l'evolució del moviment humanista. Moviments que, junt amb la *Devotio Moderna* i la seva obra més representativa la *Imitació de Crist*, es van propagar entre les classes cultes de Barcelona. Una difusió facilitada pel fet que, a Catalunya, la Inquisició no hi va poder intervenir gaire, ja que era vista com una eina al servei dels monarques castellans. Potser per aquest motiu, Barcelona va ser l'única ciutat on la Inquisició no va perseguir Ignasi.

El panorama religiós era més aviat decebedor: hi havia un entrecreuament constant de l'ordre cívic, les autoritats municipals i l'ordre eclesiàstic, i l'estat del clergat i dels monestirs femenins era desconsolador. També eren els anys dels anomenats bisbes no residents de Barcelona, que, si bé posseïen la titularitat de la diòcesi, vivien en altres indrets. En l'àmbit popular, les confraries se centraven a facilitar l'almoïna, la confessió i la comunió per guanyar indulgències. Amb aquest panorama, les famílies més cultes, amb una certa desafecció per aquest ambient i desitjo-

ses d'una fonda espiritualitat, s'obrien a la *Devotio Moderna* i s'acostaven als cercles renovadors del lul·lisme i l'erasmisme.

El pelegrí es posa a estudiar

Sense poder romandre a Jerusalem, com havia estat el seu propòsit, Ignasi es determinà a anar a estudiar a Barcelona, una ciutat on havia trobat amistats i comprensió durant les tres setmanes de l'estada que hi va fer el 1523, camí de Jerusalem. La primera intenció, però, havia estat tornar a Manresa per nodrir-se també espiritualment amb l'ajut d'un frare «de sant Bernat» [Au 54], Alfonso de Agurreta, del monestir de Sant Pau, home savi i sant. En trobar que el monjo cistercenc havia mort, se'n tornà a Barcelona, on Isabel Roser i Agnès Pasqual el posaren en contacte amb el mestre de Gramàtica Jeroni Ardèvol, un humanista rellevant. Isabel Roser es va comprometre a proporcionar-li el que necessités, Agnès Pasqual a acollir-lo a casa seva, el mestre a donar de franc les lliçons de gramàtica llatina i un sacerdot conegut, Nicolay, beneficiat de l'església del Pi, s'oferí a repassar amb Ignasi les lliçons de Gramàtica.

A casa d'Agnès Pasqual, Ignasi tenia a la seva disposició la rica biblioteca del germà d'Agnès, el prevere Antoni Pujol. Però aprendre gramàtica llatina suposava entrar en uns hàbits quotidians, mentals i físics molt diferents als viscuts fins aleshores. Ell era un home d'acció que no s'havia tancat mai entre llibres, no havia anat a classe ni memoritzat declinacions, tot i que per l'educació rebuda de jove, a Loliola

i a Arévalo, era afeccionat a la lectura, a la ploma i a la música i tenia bona cal·ligrafia (cf. [Au 5.6.11]). Les dificultats es presentaren tot seguit perquè quan es posava a memoritzar li apareixien il·lustracions espirituals que no podia rebutjar i li impedien aprendre les declinacions (cf. [Au 54]). La seva reacció, en fer-se conscient de l'engany intern, va ser anar a trobar el mestre Ardèvol (cf. [Au 55]) a Santa Maria del Mar, i prometre-li que l'aniria a escoltar durant dos anys, perquè ja havia pres l'estudi com a mitjà de servei al Senyor.

L'Estudi General

El lloc on ensenyava Ardèvol, l'Estudi General de la ciutat –ben a prop de la casa d'Agnès Pasqual–, havia començat l'activitat el 1507 i l'any següent, el 1508, s'hi va establir una ordinació d'estudis que hi donava un marc legal de funcionament. Aquesta ordinació era l'embrió de la futura universitat i, molt probablement, era la que rebé Ignasi, ja que no es té constància de cap altra.

A l'Estudi, el curs d'Arts tenia quatre càtedres: Gramàtica, Lògica, Filosofia natural i Filosofia moral, i es completava en quatre anys. Les classes començaven per Sant Lluc, el 18 d'octubre, i duraven fins al mes de juliol inclòs. L'ensenyament era gratuït, tot i que es demanava als estudiants una petita quantitat en concepte de reparació del mobiliari, lloguer i salari als oficials de l'Estudi. A més dels catedràtics, les ordinacions del 1508 contemplaven la figura del preceptor especial si un estudiant demanava els seus

serveis, que l'educand mateix havia de pagar. En el període de 1508-1559, la majoria de professors dels estudis de Gramàtica eren laics.

Ignasi, doncs, es va iniciar en la gramàtica llatina a l'Estudi com a deixeble particular del mestre repetidor Ardèvol, des de la primavera de 1524 fins a l'octubre de 1525. Prengué part en les classes de la càtedra de Gramàtica d'Ardèvol durant el curs 1525-1526 compartint les aules amb altres estudiants. Anys més tard aquests reconegueren que quan alguns alumnes es burlaven d'Ignasi i el molestaven, ell reaccionava amb paciència, caritat i humilitat.

Els textos i el pla d'estudis

Les ordinacions de 1508 indicaven els autors que els estudiants de Gramàtica havien de treballar. Les obres principals eren les *Introductiones latinae* de l'humanista Antonio de Nebrija, l'*Eneida* de Virgili i algunes obres que suposaven la continuïtat amb el pensament de l'Edat Mitjana.

L'horari de les classes era de dilluns a divendres de les 6 a les 11 h del matí i de la 1 a les 6 h de la tarda. Els dissabtes, les classes matutines eren de 6 a 10 h, i a les tardes cada professor repetia les seves classes de la 1 a les 5 h. Els diumenges i dies festius solament es feien classes els matins, de 6 a 9 h.

En acabar el curs, el 1526, el mestre Ardèvol va dir a Ignasi que ja podia cursar Arts i que ho fes a Alcalá. Ignasi es va fer examinar per un doctor en teologia que li va recomanar el mateix (cf. [Au 56]) i a mitjans de juliol va marxar.

L'influx franciscà

L'assistència i la il·luminació de l'Esperit a Ignasi són paleses al llarg de tota la seva vida. Però aquesta riquesa de dons espirituals no significa que Ignasi visqués aïllat, impermeable a l'entorn i a la gran varietat de persones que l'envoltaven. Aquestes van ser font d'inspiració i, alhora, ressò de la cultura de la seva època. Un influx que, lluny d'entelar la seva originalitat, la realça, perquè solament una personalitat potent és capaç d'integrar creativament les influències contemporànies tot oferint, com a resultat, un camí de plenitud humana.

Una de les influències en Ignasi va ser la de sant Francesc d'Assís. Experiències franciscanes l'acompanyaren des de la seva infància a Azpeitia, segueixen els anys que va estar al servei del duc de Nàjera i van estar presents en l'època de la seva conversió a Loiola. En arribar a Barcelona tingué com a confessor Diego de Alcántara, un frare franciscà del monestir de Jesús situat als afores de les muralles de Barcelona. Sens dubte, la relació amb ell devia mantenir viva la flama de l'intens desig d'Ignasi d'anar a Palestina i l'amor, profund i tendre, a la humanitat de Jesús i a la pobresa. Aspectes que es van mantenir al llarg dels anys posteriors en la progressiva concreció del carisma de la Companyia.

El lul·lisme

Com s'ha dit abans, en l'atmosfera cultural i en la vida social de la Barcelona del segle XVI el lul·lisme hi tenia un pes rellevant. La riquesa d'elements

del sistema de pensament de Ramon Llull (1232-1316), que ell anomenava Art, es va difondre entre els pensadors europeus fins al segle XVII i es va anar ramificant segons se n'accentuaven els aspectes racionalistes, crítics o místics.

Una irradiació que va donar resposta a la profunda set d'espiritualitat que sentien amplis sectors de la societat, especialment els laics. Així, amb la creació de cercles lul·lians es va estendre un corrent místic arreu de la Mediterrània amb un tret ben específic: promovia una espiritualitat integral, activa, humana, social i pràctica. Aquesta espiritualitat, impulsada per l'amor, buscava concretar-se en fets i d'aquí l'afany de la reforma de costums.

Un dels centres d'aquesta espiritualitat va ser l'escola lul·liana de Barcelona, que començà la seva activitat formativa a la meitat del segle XIV i, a finals del XV, era la més important de la península i el nucli on confluïren la resta de centres. L'escola va continuar activa fins a la fi del segle XVI, i el lul·lisme estava ben present entre els professors de l'Estudi General de la ciutat.

Una part notable dels benefactors d'Ignasi eren membres rellevants d'un dels cercles lul·lians aglutinats per l'insigne lul·lista Joan Bonllaví. Van ser Agnès Pasqual i Isabel Roser les que introduïren Ignasi en aquest cercle d'amistats.²

Aquest entorn de laics en recerca espiritual sintonitzava amb les inclinacions d'Ignasi, laic també. Molt probablement gràcies a la comunicació oral i a la lectura d'obres facilitades per ells, ja que disposaven d'una excepcional biblioteca lul·liana, Ignasi va prendre contacte amb el pensament lul·lià i aquest l'ajudà en la formulació

d'algun aspecte de la seva experiència espiritual. Són molts els estudis que s'han fet sobre l'influx del pensament de Llull en la redacció del llibre dels Exercicis Espirituals,³ majoritàriament centrats en el mètode d'oració de les tres potències, en expressions del Principi i Fonament o de la Contemplació per assolir amor. Tot i la diversitat d'opinions sobre l'abast concret de la influència de Llull, és innegable que el context l'hi va facilitar.

La *Devotio Moderna* i els llibres d'espiritualitat

Els estudiosos, tot i la impossibilitat d'arribar a afirmacions concloents, sostenen que «és incontrovertible que Ignasi va poder llegir, o conèixer, a Barcelona, alguns llibres que hi havien estat publicats i parlaven en un llenguatge pròxim a ell», és a dir, amb els quals compartia afinitat espiritual.⁴ A més de les biblioteques dels seus benefactors, també podia haver conegut les de Santa Maria del Mar i Santa Maria del Pi.

Els catàlegs mostren que eren molt rars els llibres impresos en castellà a Barcelona. Un d'ells, anònim, però d'autor català i de la impremta Amorós, té per títol *Brevissimo atajo e arte de amar a Dios, con otro arte de contemplar e algunas otras reglas breves para ordenar la piensa en el amor de Dios*.⁵ És un breuari de contemplació, i és l'únic d'aquesta mena imprès en castellà a Barcelona. Degué circular per la ciutat com una de les primeres obres de la tendència renovadora, la *Devotio Moderna*, que per als contemporanis era sinònim de modernitat. Té

tres parts: un «brevisimo atajo para adquirir la perfección en la vida contemplativa»; un «arte de contemplar»; i uns sobris exercicis per ordenar el pensament en el servei de Déu, que inclouen unes regles per ordenar «la piensa». El cristocentrisme hi és patent i està molt centrat en la contemplació de la passió del Crist. L'afinitat d'enfocament, contingut i expressions amb els Exercicis és gran. És fàcil pensar que un llibre d'aquestes característiques li devia ser recomanat per les seves amistats espirituals, i més encara tenint en compte que, acabat d'arribar a Barcelona, Ignasi no dominava ni el llatí i ni el català.

L'erasmisme

La penetració de l'erasmisme a Barcelona durant els anys que Ignasi va viure-hi va estar limitada a les famílies benestants, principalment a les de Miquel Mai i Frederic de Gualbes, i al cercle de professors de l'Estudi General, Martín Ivarra i Arnau de Sant Joan. Entre els cenacles lul·listes i els erasmistes no hi havia una separació neta.

Miquel Mai era partidari de la reforma religiosa barcelonina que promovien, junt amb el duc Ferran de Cardona, el matrimoni Zúñiga-Requesens i el mestre racional⁶ Francesc Gralla, tots ells mecenes d'Ignasi. La biblioteca de Miquel Mai comptava amb més de dos mil volums i la quantitat d'obres d'Erasme, més d'una cinquantena, era la més elevada de totes les biblioteques de la ciutat. Tenia, entre molts altres volums, sis edicions de l'*Enchiridion militis christiani*, la primera publicada el 1503, i dues edicions dels *Colloquia*.

A diferència del coneixement de Ramon Llull, del qual Ignasi no en va fer esment, uns records del mateix Ignasi ens parlen de la seva lectura d'Erasme i de l'efecte negatiu que va produir en ell.⁷ Amb tot, l'influx de l'*Enchiridion* sembla evident en el *Principi i fonament* dels Exercicis, així com en altres punts del text ignasià.⁸ Els testimonis no coincideixen respecte del moment del contacte d'Ignasi amb Erasme. Càmara en situa la lectura a Alcalá,⁹ però Ribadeneira i Polanco afirmen que el va llegir a Barcelona.¹⁰ La recent publicació de la immensa biblioteca de Miquel Mai, que contenia els llibres d'Erasme, confirmaria l'opció de Barcelona, i aquesta és una dada objectiva en consonància amb el motiu que Ignasi donà de la seva lectura: li ho van aconsellar homes lletrats i piadosos per aprendre la llengua llatina.

Conclusió

A Barcelona, Ignasi va entrar en una xarxa d'amistats on eren vives les inquietuds de renovació espiritual. Com en tota relació, l'influx va ser recíproc. Recordem que en arribar a Jerusalem i després d'haver estat solament tres setmanes a Barcelona, les úniques cartes que escriu són a «persones espirituals» de la ciutat (cf. [Au 46]), senyal del fort impacte que li havien causat. En tornar a Barcelona, mitjançant la relació amb les persones dels cenacles lul·lians i erasmians, atretes per la renovació espiritual de la *Devotio Moderna*, Ignasi va tenir algun contacte amb autors que el van ajudar a formular la seva experiència espiritual. A la vegada, Ignasi va ajudar-les a enfortir

la pròpia vida cristiana, l'espiritualitat i la iniciativa assistencial.

Quan el febrer de 1528 arribà a París, hagué d'estar fins a la fi del curs 1528-29 tornant a estudiar gramàtica amb el jovent, perquè no devia haver aprofitat massa com a llatinista. Però, a Barcelona, a més del progrés espiritual que hi va experimentar, l'influx de la ciutat en la seva cultura religiosa va ser considerable. Si a Montserrat la trobada d'Ignasi amb la *Devotio Moderna* havia estat providencial per a l'experiència espiritual que plasmà en els Exercicis, l'estada a Barcelona també va ser-ho, ja que, a més de la *Devotio Moderna*, els cercles lul·lians i erasmians, promotors d'una necessària renovació espiritual, li van oferir elements

que va anar integrant en la seva fonda experiència de Déu i en la seva personalitat, i li van permetre donar forma, progressivament, a la mistagògia dels Exercicis. Després, a París i a Venècia, amb els estudis de teologia, Ignasi va concretar i desenvolupar el que es va començar a gestar a Barcelona.

És per aquest motiu que les conegudes paraules d'Ignasi a Jaume Caçador —«Me parece, y no dudo, que más cargo y deuda tengo a esa población de Barcelona que a ningún otro pueblo de esta vida»¹¹ amplien el seu significat, perquè no es limiten a expressar l'agraïment pel suport material rebut, sinó que també reconeix en les aportacions intel·lectuals i espirituals que hi va trobar i que el van fer créixer.

UNA XARXA DE RELACIONS HUMANES

Glòria Andrés

Introducció

Si Manresa va ser per a Ignasi la seva església primitiva, Barcelona fou el lloc on establí de debò una xarxa d'amistat tan social com espiritual, en consonància amb la seva gran facilitat per a les relacions personals. En efecte, «de grande y noble ánimo y liberal», destacava en «saber tratar los ánimos de los hombres, especialmente en acordar diferencias o discordias», segons el seu secretari i confident J. A. de Polanco.¹² A més, a Barcelona inicià també una incipient relació de comunitat que, si bé no tingué llarg recorregut, segur que va deixar petja en un Ignasi que buscava concrecions en la seva vida.

Abans, però, d'acostar-nos a les persones amb qui es relacionà durant el llarg període de dos anys que va passar a Barcelona, cal recordar que Íñigo ja hi havia residit uns vint dies quan preparava la seva anada cap a Jerusalem (cf. [Au 35]).

Durant aquest temps primer i a la recerca de persones espirituals visità diversos monestirs (Cf. [Au 37]) com el de Sant Jeroni a Collserola, ermites repartides per la zona de Sant Genís dels Agudells, com l'ermita de Sant

Cebrià i Santa Justina a la Vall d'Hebron i monestirs de la ciutat on s'adonà de la poca fidelitat a la vocació monàstica que s'hi vivia i això, posteriorment, l'animà a impulsar la seva reforma.

El coneixement del món de relacions d'Ignasi a Barcelona l'obtenim sobretot a través de les cartes que ell mateix escrigué a persones de la ciutat ja sigui estant a París, Venècia o Roma, així com de les mencions de persones barcelonines que es recullen en els processos de beatificació i canonització.

Revisant les cartes que es conserven, ens adonem de la relació tan particular que Ignasi tingué amb Barcelona. Si rellegim aquesta correspondència, crida l'atenció que de les dotze primeres cartes conservades, vuit estan destinades a persones de Barcelona amb algunes de les quals mantingué correspondència al llarg de la seva vida.¹³

Uns noms destacats

Agnès Pasqual

La primera persona que cal destacar és Agnès Pasqual. Nascuda a Manresa, conegué Íñigo el 25 març de 1522 bai-

xant de Montserrat. Agnès, casada en segones núpcies amb Pere Pasqual, cotoner de Barcelona, tenia casa a Manresa, i a la Ciutat Comtal una de més modesta amb una botiga, a la cantonada del carrer de Cotoners molt a prop de Santa Maria de Mar.

Agnès, vídua des del 1521, el seu germà Antoni Pujol, Joan(et) Sagristà Pasqual, la seva dona i les seves filles van ser el nucli familiar d'Íñigo a la ciutat, ja que és a casa seva on s'hostatjà tot el temps que residí a Barcelona.

Durant aquesta estada a la ciutat, Íñigo no només estudiava sinó que la seva crida el portava a ajudar les persones que passaven necessitat tot demanant almoïna, tant a Santa Maria del Mar com també, acompanyat algunes vegades per Agnès Pasqual, visitant cases benestants de la ciutat i alhora llocs freqüentats per persones de mala vida.¹⁴ Les visites a les cases benestants, a més de servir per aconseguir ajuts per als pobres amb qui tractava, van fer possible establir una àmplia xarxa de relacions molt cordials amb persones que col·laboraren amb ell tant en la seva formació com en les seves activitats.

La primera carta que es conserva, escrita des de Barcelona, està dirigida a Agnès Pasqual. En ella copsem ja la manera que tenia de relacionar-se amb els amics, sempre buscant el seu creixement espiritual sense oblidar els temes pràctics:

Esto me ha parecido escribiros por los deseos que en vos he conocido en el servicio del Señor; [...] Y así, por amor de nuestro Señor, que nos esforcemos en él, pues tanto le debemos;

que muy más presto nos hartamos nosotros en recibir sus dones, que él en hacernos[los].

Continua la carta parlant d'un portuguès, Calixto de Sa, que compartí amb Íñigo aquell primer desig de vida comuna que no arribà gaire lluny.

Un peregrino, que se llama Calisto, está en ese lugar, con quien yo mucho querría comunicaseis nuestras cosas; que en verdad puede ser que en él halléis más de lo que en él se parece.¹⁵

Al poc temps d'arribar a París li escrigué una altra carta molt familiar i amb tot molt afectuós:

Considerando la mucha voluntad y amor, que en Dios N. S. siempre me habéis tenido, y en obras me lo habéis mostrado, he pensado escribiros esta, y por ella haceros saber de mi camino después que de vos me partí. Con próspero tiempo y con entera salud de mi persona, por gracia y bondad de Dios N. S., llegué en esta ciudad de París a dos días de febrero, donde estoy estudiando hasta que el Señor otra cosa de mí ordene.¹⁶

Finalment Agnès va ser una de les persones que coordinà els ajuts que Ignasi rebé des de Barcelona per als seus estudis a París.

Isabel Roser

Isabel Ferrer, casada amb Joan Roser (o Rosés), conegué Íñigo en la seva breu estada a Barcelona, camí de Jerusalem. En aquella ocasió, mentre Íñigo oïa missa a l'església dels Sants

Just i Pastor, la seva manera d'estar en la celebració copsà l'atenció d'Isabel que, en sortir, instà el seu marit a convidar-lo a casa seva a dinar per poder conèixer i compartir amb una persona que li semblà especial. A partir d'aquí comença una relació que durà fins a la mort d'Isabel el 1554.

Es coneixen tretze cartes d'Ignasi a Isabel Roser entre 1532 i 1550. Ja en la primera, el 10 de novembre de 1532 durant els seus estudis a París, es mostra la bona relació que tenien, tot responent a tres cartes seves en què li comenta temes de salut, de coordinació de donacions de les diverses persones que s'han ofert a ajudar-lo en els estudis i li ofereix consell espiritual. En aquesta carta diu:

Si yo no hago lo que Dios N. S. me obliga por todos mis bienhechores, que su divina y justa justicia no me perdonará; cuanto más con el cargo que de vuestra persona tengo [...] que os debo más que a cuantas personas en esta vida conozco.¹⁷

La segona, de 19 de desembre de 1538, també molt llarga, constitueix un testimoni essencial sobre el primer període d'Ignasi a Roma:

Yo me di todo a dar y comunicar ejercicios espirituales a otros, así fuera de Roma como dentro [...] Todos los otros predicaban en lengua italiana y yo solo en la española; y para todos sermones había asaz concurso de gentes, y sin comparación más de lo que pensábamos que hubiera [...] Sólo diré que hay cuatro o cinco que están determinados de ser en la Compañía nuestra, y ha muchos días y muchos meses que en

la tal determinación perseveran. Nosotros no osamos admitir, porque este era un punto entre otros de los que nos ponían, es a saber, que recluíamos a otros, y que hacíamos congregación o religión sin autoridad apostólica.¹⁸

En un *post scriptum* envia la sentència absolutòria d'un judici perquè li faci arribar a Jaume Caçador, futur bisbe de Barcelona:

Al archidiacono Caçador envío (porque está en latin) la misma declaración que acá se dio de nosotros, el cual os la comunicará.¹⁹

Després que el seu marit hagués mort, el 1541, Isabel Roser se sent cridada a compartir la missió d'Ignasi i formar part de la Companyia. Per aconseguir-ho, va a Roma amb dues companyes, Francesca Cruyllas i Isabel de Josa. Ignasi s'hi oposà, però ella va recórrer al papa Pau III, el qual va autoritzar la seva demanda amb obligació a Ignasi d'acceptar-la, iniciant així una branca femenina de la Companyia. Finalment, el Nadal de 1545, mitjançant la professió solemne, entren a formar part de la Companyia Isabel Roser, Francisca Cruyllas i Lucrezia de Brandine, una italiana que s'havia unit a elles. En canvi, Isabel de Josa, per raons desconegudes, abandonà el seu propòsit. La limitació en la mobilitat apostòlica que suposava tenir sota obediència unes religioses i també uns malentesos i suspicàcies d'Isabel arran de la seva ajuda econòmica a la Companyia dificultaren de manera extrema la viabilitat d'aquesta branca femenina. A la primavera de 1546 el Papa

alliberà la Companyia de tenir «càrrec de dones amb vot d'obediència». Ignasi mateix li notificà la decisió en una carta d'1 d'octubre de 1546:

Es verdad que yo deseo a mayor gloria divina satisfacer a vuestros buenos deseos y teneros en obediencia, como hasta ahora habéis estado en algún tiempo, [...] para ello no hallando en mi disposición ni fuerzas cuales deseo, por las mis asiduas indisposiciones, y ocupaciones en cosas, por las cuales tengo principal obligación a Dios N. S. y [...] viendo, conforme mi consciencia, que a esta mínima Compañía no conviene tener especial cargo de dueñas con votos de obediencia, [...] me ha parecido, a mayor gloria divina, retirarme y apartarme de este cuidado de teneros por hija spiritual en obediencia, mas no por buena y piadosa madre, como en muchos tiempos me habéis sido [...] os remito al prudentísimo juicio, ordinación y voluntad de la santidad de nuestro señor, para que vuestra ánima en todo sea quieta y consolada a mayor gloria divina.²⁰

Finalment Isabel Roser tornà a Barcelona i entrà el 1549 al monestir de Santa Maria de Jerusalem on va viure fins la seva mort. El seu esperit, però, sembla que seguia profundament unit amb el d'Ignasi, com es pot veure al final d'una llarga i segurament darrera carta:

Es esto de gran descanso mío darle cuenta de lo pasado y certificándole que muy a menudo mi espíritu habla con el suyo. Pluguiese a la divina bondad que así lo hiciese el suyo, que bien iría mi alma.²¹

Teresa Rajadell

Íñigo, durant la seva estada a Barcelona, s'implica a fons en la reforma d'alguns monestirs de religioses dintre o prop de la ciutat. En visitar-los s'adonà que vivien d'una manera molt poc evangèlica. La vida religiosa i, especialment, la del monestir de Santa Clara, havia estat ja motiu de reforma. El monestir, fundat el 1233 com a monestir de clarisses, es reformà el 1427 abraçant la regla de Sant Benet.

Com era habitual en els monestirs de religioses, les filles distingides de la noblesa catalana tenien les seves pròpies serventes que vivien amb elles, i fins i tot s'havia arribat a festejar la professió solemne amb un ball al monestir, permetent l'entrada de persones seglars (homes) sense cap dificultat. A l'època d'Íñigo, a l'interior d'aquest monestir hi havia un petit grup d'unes onze monges que volien una reforma canònica, espiritual. Teresa Rajadell era l'ànima d'aquest grup de dones juntament amb la priora Jerònima Oluja.

En Ignasi, Teresa hi trobà un mestre i Ignasi, en ella, una persona a qui ajudar en el seu desig de viure en profunditat la vida consagrada. Es conserven quatre cartes destinades a Teresa Rajadell i dues més destinades conjuntament a Teresa Rajadell i a Jerònima Oluja. Les cartes dirigides a Teresa són un veritable exemple de com Íñigo posava en pràctica tot el que havia experimentat, descobert i escrit en el seu llibre dels Exercicis. I en el conjunt de les cartes s'hi va revelant una fina naturalitat i proximitat en el tracte. Especialment llarga és la primera de les cartes, de 18 de juny de 1536. En ella

trobem un testimoni molt explícit de la manera de procedir del sant, tot detallant a Teresa un comentari i aplicació de les regles de discerniment amb algunes notes sobre els escrúpols:

Y cuánto a la primera parte, el curso general, que el enemigo tiene con los que quieren y comienzan servir a Dios N. S., es poner impedimentos y obstáculos, que es la primera arma con que procura herir, [...] Luego procura el enemigo con la segunda arma, es a saber, con la jactancia o gloria vana, dándole a entender, que en él hay mucha bondad o santidad, poniéndole en más alto lugar de lo que merece... Así procura que no hable de cosas buenas recibidas de su Señor, [...] así en hacernos humildes, procura de traernos en falsa humildad, es a saber, a una extrema y viciada humildad; de esto dan vuestras palabras apto testimonio [...] Esta [la consolación] nos muestra y abre el camino de lo que debemos seguir, y huir de lo contrario; esta no está siempre en nosotros, más camina siempre sus tiempos ciertos según la ordinación; y todo esto para nuestro provecho.²²

El centre de la correspondència amb Teresa Rajadell i Jerònima Oluja és la dificultat de la reforma. Elles volien viure sota l'empara de la Companyia, com ho mostra aquesta carta de la priora, Jerònima Oluja, a Ignasi des de Barcelona el 10 de gener de 1549:

Carísimo y amantísimo Padre en Cristo Señor nuestro: Ya pienso será informado V. P. de nuestras tribulaciones y necesidades por el Señor licenciado,²³ nuestro padre el cual ha querido nuestro Señor por su clemencia se sea alia-

do en Barcelona [...] no puedo dejar de ser importuna en tornar a suplicar en la manera dicha nos quiere aconsejar y encaminar cómo podremos alcanzar ser regidas, mandadas, y del todo sujetas a su obediencia y religión santa.²⁴

La petició d'empara fou rebutjada per Ignasi i comunicada a totes dues en una carta de 5 d'abril de 1549:

Por las cartas que tengo de allá, de diversas personas, veo cómo Dios N. S. las visita con trabajos, dando no poca ocasión de ejercitar las virtudes, que su divina bondad les ha comunicado, y de mostrar la firmeza dellas, pues en las cosas difíciles [...] plega a Jesucristo, que tanto por todos hizo y padeció, de dar copiosa gracia, para que se padezca fructuosamente... Aunque en nuestra Compañía, conforme a las muchas obligaciones que en el Señor nuestro tiene de especial amor, haya toda voluntad de consolar y servir conforme a nuestra profesión a vuestras mercedes, la autoridad del vicario de Cristo ha cerrado la puerta para tomar ningún gobierno o superintendencia de religiosas, [...] Así que este remedio no pienso agradaba a Dios N. S. en ninguna manera, y sin él espero en su bondad infinita que se hallará vía más conveniente para venir a lo que desean, y todos deseamos en el Señor nuestro, de su quietud y especial consolación.²⁵

Però Ignasi no es donà per vençut en aquesta reforma tan necessària i, a través del nou bisbe de Barcelona, Jaume Caçador, animà, ja des de Roma, un tercer intent que tampoc va arribar a bon port.

Jaume Caçador

Nascut a Vic el 1484, Jaume Caçador fou primer ardiaca de la catedral de Barcelona i esdevingué bisbe de Barcelona de 1546 a 1561. En una llarga carta d'Ignasi escrita des de Venècia el 12 de febrer de 1536 podem veure, com sempre, aquesta manera de procedir tan característica seva, barrejant la cura de les ànimes (en especial les de les monges del monestir de Santa Clara) i les coses pràctiques.

Leída una de vuestra mano, echa a los 5 de Enero, no sólo me gocé con ella, más hube mucho dolor por ella, en sentir en ella cosas tan adversas [...] Cerca la cual se me ocurren cinco o seis cosas, a que deba responder [...]

Primera: Isabel Roser me ha escrito que para el abril que viene me hará la provisión para acabar mis estudios. [...]

Tercera: De la enfermedad de mosén Claret... sólo deseo que le ayudádeses disponer de su salud interior y de lo restante que Dios Nuestro Señor le ha dado en esta vida.

Cuarta: El deseo que mostráis de verme allá y en predicación pública, cierto el mismo tengo y habita en mí [...] acabado mi estudio, que será de esta cuaresma presente en un año, espero de no me detener [...] porque me parece, y no dudo, que más cargo y deuda tengo a esa población de Barcelona que a ningún otro pueblo de esta vida.

Quinta: Cierto hallo, y regla general es para mí, que cuando me junto con alguno, aunque mucho pecador, para

comunicar las cosas de Dios N. S. yo soy el que gano, y hallo en mí provecho.

Sexta: Por lo que me escribís del monasterio de Santa Clara [...] Cierto, mucho quisiera hallarme entre esas religiosas, si en alguna manera pudiera calar el cimiento de sus ejercicios y modo de proceder [...] Sólo nos resta llorar, y rogar a la salud mayor de su conciencia y de todas las otras. Su divina bondad lo quiera ordenar, y no permita que el enemigo de natura humana tanta victoria reciba contra aquéllas, que con la su preciosísima sangre las ha tan caramente comprado, y en todo rescatado.²⁶

Més tard, el 9 de novembre de 1546 Jaume Caçador, ja bisbe, escriu en català a Ignasi fent-lo partícip de com van les difícils reformes del monestir de Santa Clara, del fruit que donen els exercicis i altres notícies.

Rebí la carta seva amb molta consolació, així en saber de la salut, com dels exercicis i fruit se produeix, y major se espera de la Companyia. Rebí poc ha carta de la senyora Roser del maig passat com era estada admesa en llur fraternitat [...] per la reformació dels monestirs de les monges d'aquesta ciutat e Principat, ne tenen tanta necessitat, que mes no es pot dir; [...] per veure quant profanament viuen, y haberles tornar a camí es mes que fer miracles. Que nos troben persones formades; e ¿quí será lo qui reformará? [...] Jo me trobo flac per aportar tan gran càrrega: per esser flac ajudarme han amb llurs oracions, com jo no deixo amb los meus ferlos participants.²⁷

Aquestes lletres tan íntimes, adreçades en català a Ignasi, són una mostra de la gran naturalitat i confiança a què havia arribat la relació i l'amistat entre el bisbe i el pelegrí.

Joan de Verdolay

Joan de Verdolay era un jove que, després de la mort d'Ignasi, esdevingué jesuïta. Només es conserva una carta dirigida a ell per Ignasi des de Venècia el 24 de juliol de 1537. Sembla que tenien una bona relació perquè diu en l'encapçalament:

Os escribí, que habrá dos años, no he habido letra vuestra, ni nuevas algunas hasta ahora, que habrá tres meses que Isabel Roser me hizo saber de vuestra salud, y doctrina tan buena y tan sana: asimismo diciéndome que me habíais escrito, y que deseabais mucho saber de mí.²⁸

En aquesta carta es troba l'expressió «amigos en el Señor», l'única vegada que Ignasi la fa servir, però que tanta fortuna ha fet posteriorment:

De París llegaron aquí, mediado enero, nueve amigos míos en el Señor, todos maestros en artes y asaz versados en teología, los cuatro de ellos españoles, dos franceses, dos de Saboya y uno de Portugal.²⁹

Aquests amics espanyols són: Francesc Xavier, Diego Laínez, Alfonso Salmerón i Nicolás Bobadilla; els francesos: Pascasi Broët i Joan Coduri; els savoians: Pere Favre i Claudi Jay i el portuguès: Simó Rodrigues. És una carta plena de familiaritat i cordialitat

amb Joan Verdolay, però ensem una revelació de l'amistat «en el Senyor», un lligam profund entre Ignasi i els seus companys de París, una amistat humana i espiritual a la vegada.

L'ampla xarxa de les relacions

Sense que en tinguem cartes dirigides personalment, cal fer esment d'altres persones amb les quals Ínigo establí una bona relació. Entre les seves visites als monestirs de la ciutat per pregar i parlar espiritualment, tal com s'ha dit, un dels que visitava sovint fou el de Sant Maties, de religioses jerònimes, situat a l'actual plaça del Pedró. Aquest monestir està relacionat amb el marit d'Isabel Roser, Pere Joan Ferrer, que, gestionant l'herència del pare d'Isabel Roser, llega diners a diverses monges de la família que pertanyien al monestir. També en aquest monestir troba religioses inquietes per la reforma com eren Brígida Vicent, Esperança Grau i Antònia Estrada, molt amiga d'Isabel Roser. Sabem que Antònia Estrada, «la qual conegué i tractà molt familiarment amb lo dit pare Ignasi», rebé d'ell, de retorn de Terra Santa, unes relíquies.³⁰

A través de la primera carta a Agnès Pasqual de 13 de juny de 1533 coneixem el nom d'altres persones presents en la vida d'Ínigo a Barcelona:

Por tanto yo escribo á la Sepilla, la qual en gran manera se me ofreció por una carta, que me escribió, para favorecerme intensamente, y que la escribiesse de lo que tuviesse menester... Quando de allá partí, la de mosén Gralla se me ofreció mucha para faborecerme mu-

cho en el estudio, y assi lo ha hecho sienpre. Assímismo se ofreció doña Isabel de Josa, y doña Aldonça de Cardona, y esta así me ha favorecido. A estas tres no las escribo, por no me mostrar inoportuno; mandármelas éis mucha encomendar; que de la Gralla siempre pienso que, informándola, querrá comunicar en la limosna que en mí se hiziere. En ella y en todas las otras haréis como mejor os parecerá, que aquello terné por mejor hecho, y siempre quedaré contento, porque siempre las devo; y no puede ser adelante que sin deuda no quede.³¹

Algunes de les persones anomenades, entre d'altres, són: Bernat Sever Ferrer, la seva dona Elionor Sapila,³² la seva filla Estefania i la seva neta, i la religiosa Estefania de Rocabertí, que aglutinà al seu voltant un cercle espiritual de marcada empremta ignasiana.³³ I també Isabel de Requesens, que fou de les persones que proveïen Ignasi del que necessitava en la seva estada a Barcelona,³⁴ Guiomar d'Hostalric, Aldonça de Cardona i Isabel de Josa.

Joan Pasqual, referint-se a les visites que l'Ignasi convalescent rebia a casa seva, deia:

Visita'l en casa lo millor de Barcelona així de dames com de cavallers i regalaron-li infinit tots, en especial les senyores demunt nomenades, i més que totes dona Isabel de Josa.³⁵

Isabel de Josa, ja viuda, conegué Íñigo en la seva segona estada a Barcelona. Tant ella com Isabel Roser copsaren d'una manera particular l'esperit de servei als pobres d'Ignasi, que acompanyava el seu anhel d'ajudar les ànimes i, com s'ha dit abans, el 1543 viatjaren a Roma per estar a prop de la naixent Companyia de Jesús. Posteriorment, Isabel de Josa, dona d'una cultura filosòfica i teològica notable i d'una gran capacitat emprenedora, engegà una vida apostòlica independent, diferent de l'opció presa per Isabel Roser.

L'Ignasi autèntic

Ignasi, a Barcelona, a més dels estudis que el guiaren després d'Alcalá i Salamanca a París i a Venècia, començà a teixir una xarxa de relacions personals i d'amistat que es va anar ampliant al llarg de tota la seva vida. Unes relacions en què els amics s'ajuden mútuament tant en les coses espirituals com en les coses pràctiques i materials, una amistat integral dels que caminen junts, que ajuda a créixer, a madurar i que acompanya tot el camí de la vida, cadascú des del seu propi estat i vocació a major glòria de Déu. En definitiva, com digué Hugo Rahner, «si no tinguéssim en compte aquesta amistat, desfigurariem el retrat del nostre sant».³⁶

VIDA ESPIRITUAL D'IGNASI

Lluís Ylla

Introducció

La vida espiritual es viu més enllà de l'observació, forma part del secret, en tenim indicis per la mirada,³⁷ pel captament, per com es viu. Es percep pels fets, per la manera de viure, més pel que irradiem que pel que diem o escrivim. L'Ignasi ferit a Pamplona, que a Loiola recompon tota la seva vida i es posa en camí, i l'Ignasi que puja a Montserrat i baixa a Manresa, que més tard passa per Barcelona per anar a Jerusalem –i que en no poder-s'hi estar torna a Barcelona per estudiar– es troba de ple en una recerca espiritual, se sentia amb «un ànim generós inflammat d'amor de Déu» [Au 9], profundament captivat per allò que ha descobert.

L'Ignasi que el 1523 arriba per primera vegada a Barcelona i el que hi retorna el 1524 per estudiar és un home especialment devot, centrat en l'interior, en l'experiència que ha fet des de la conversió a Loiola, i que ha estat modelada i il·luminada a Manresa. Ja havia començat a elaborar la seva comprensió pròpia del cristianisme, de l'Evangeli, viscut en Església. En tenim algunes referències de quan

estava a Manresa i de la seva estada a Barcelona, on donava exercicis i exposava el seu pensament. Poc després d'acabar els estudis en aquesta ciutat, en la seva *Autobiografia* explica que a Alcalá «s'exercitava a donar exercicis espirituals i a declarar la doctrina cristiana» [Au 57]. El que proposava i transmetia ja a Barcelona era fruit d'una llarga maduració i destil·lació de l'experiència on trobaríem petjades de les pràctiques devotes de la infància i joventut a Loiola i Arévalo, de les grans vivències interiors de Pamplona, Loiola, Montserrat, Manresa, Jerusalem, de nombroses trobades i converses espirituals (cf. [Au 37, 54]), i de lectures que l'havien complagut.³⁸

El jove adult Íñigo que retorna a Barcelona a mitjans de març de 1524 és un home que ha atès quasi la meitat de la seva vida.³⁹ Tanmateix hi torna havent viscut una nova davallada de les seves ambicions: no es pot quedar a Terra Santa. I, com diríem avui, «s'ha de reinventar» sense gaires referències externes que li serveixin. Però té la voluntat clara «d'estudiar algun temps per poder ajudar les ànimes» [Au 50].

Ignasi en recerca

Aquest cop Barcelona no va ser el lloc de pas per anar a Jerusalem (cf. [Au 8]), sinó un lloc per fer-hi estada un temps llarg, que el març de 1524 encara està per definir. Torna a un lloc conegut amb l'objectiu d'estudiar. La seva recerca, tan oberta quan hi va arribar un any abans, té ara una orientació més concreta. El seu propòsit d'«ajudar les ànimes» li demana formar-se, i formar-se suposava uns estudis concrets, començant per la gramàtica.

Però formar-se per a què? Amb aquest propòsit d'ajudar les ànimes, ¿no es plantejà, com tantes altres persones amb propòsits semblants, fer-se religiós o sacerdot? Diu en la seva *Autobiografia*, de quan estava a Salamanca:

Quan el Pelegrí consultava a Barcelona si havia d'estudiar i quant, tot el problema era si, després dels estudis, entraria en un orde religiós o si aniria pel món d'una banda a l'altra [Au 71].

Devia conèixer alguns dels ordes i de les congregacions religioses i també l'església diocesana de la seva època: possiblement hi havia entrat en contacte a la cort de Castella, a la Loiola natal, a Montserrat i a Manresa. Ignasi coneix els benedictins, els cistercencs, els franciscans, els dominics, els jerònims... S'havia plantejat fer-se religiós (cf. [Au 12]): «Rumiava què podia fer quan tornés de Jerusalem per viure sempre en penitència, li venia al pensament entrar a la Cartoixa de Sevilla». També hauria pogut seguir la carrera eclesiàstica.⁴⁰ Però no tenim notícies que mentre fa estada a Barcelona es plantegi entrar en cap congre-

gació ni que busqui incorporar-se a cap diòcesi.

Està més preocupat per la vida interior que ha descobert que pel coneixement religiós o per l'estructura social religiosa. Quan intervé per corregir el mal exemple que veu en algunes religioses, sembla fer-ho més perquè visquin amb fidelitat la vocació religiosa i per «patir-hi més» [Au 71] que no pas per una qüestió de reforma organitzativa.

Més tard, ja com a Superior General de la Companyia de Jesús a Roma, en una organització que no para de créixer, dins d'una Església universal amb tots els aspectes complexos i contradictoris de les institucions, el seu interès per aquests aspectes tindran en la seva vida una altra importància. Però l'Íñigo de Barcelona és una persona que vol canviar de vida, que està canviant de vida, i que cerca la major disponibilitat a l'acció de Déu, evitant desviar-se del que considera que ha de fer. Tanmateix, no «va per lliure». Se situa humilment en la tradició cristiana i és assidu a la pregària, assisteix a missa sovint, es confessa, es posa en obediència al seu confessor.

És ajudat i ajuda

A Barcelona, quan torna de Terra Santa, és acollit novament a casa d'Agnès Pasqual, on el van encabir en la petita cambra del fill. Tenia una tauleta per estudiar i dormia a terra, o sobre unes posts de fusta, sense matalàs ni llençols.⁴¹

Ignasi rep ajuda de moltes persones, homes i sobretot dones, que l'ajudaven per als seus estudis i la seva vida material, amb almoines en espècies i en me-

tà·lic i que ell acceptava «tot lo que sa humilitat consentia».⁴² El mestre Ardèvol l'ensenyà de franc (cf. [Au 54]). És també ajudat i rep cura d'uns moliners i de la gent de la casa Pasqual quan el 1525 un esclau el maltracta greument i ha d'estar 53 dies convalescent sense poder-se moure, com s'explicarà més endavant.

Ignasi rebia i donava, no acumulava. Sabem pels relats del procés general que el que estalviava pels seus dejunis i abstinències, i el que rebia de pa i aliments delicats, ho distribuïa entre els pobres, i que davant de la casa dels Pasqual es feien cues de persones que hi anaven per rebre almoïna d'Ignasi.⁴³

Aprendre, dedicar-se a les coses espirituals i fer bé a les ànimes

Quan Ignasi diu que, tornant de Terra Santa, el seu desig era anar a Manresa per trobar-se amb un monjo cistercenc, «home molt espiritual», amb la intenció «d'aprendre i per poder dedicar-se còmodament a les coses espirituals i fins i tot fer bé a les ànimes» [Au 54], ens deixa veure com seria la seva vida a Barcelona: aprendre, dedicació a les coses espirituals i fer apostolat.

Aprendre: els estudis, experiència espiritual

El 1524 Ignasi decideix tornar a Barcelona per estudiar. Havia entès que el seu desig «d'ajudar les ànimes» li exigia formar-se, i que «era necesario tener un caudal de letras» de costat «con la unción y favor de espíritu que nuestro Señor le comunicaba».⁴⁴ Aquesta necessitat la confirmà aviat quan més

endavant, a Alcalá i Salamanca, s'adonà que sense una formació filosòfica i teològica reconeguda les autoritats de l'Església li posarien dificultats per adreçar-se a les persones amb les seves exhortacions. «Vosaltres no teniu estudis», ha d'escoltar d'un frare a Salamanca [Au 65], i poc després va ser portat a la presó per la sospita sobre el seu ensenyament. Tot i no ser condemnat a res, sentia que «li tancaven la boca» [Au 70] per manca d'estudis.

Però el seu propòsit no és l'estudi en si mateix, fer carrera acadèmica, sinó que vol estudiar per al que ell ha anat veient que era la seva missió, «ajudar a les ànimes». El seu estudi volia ser espiritual. Possiblement per això, abans de decidir-se a començar els estudis a Barcelona, havia buscat un frare que havia conegut a Manresa, «un home molt espiritual» [Au 54].

A Barcelona es posà a estudiar de valent. La seva formació a Lloïola i la cort de Castella devia ser molt bàsica i n'hi feia falta més. Però no devia ser una decisió planera posar-se a estudiar essent ja gran enmig de joves que el devien mirar amb curiositat o potser també se'n riurien.⁴⁵ Es va posar a estudiar, «con harta diligencia» [Au 54], això vol dir, a aprendre declinacions i conjugacions de memòria. Però de mica en mica va sentir que el seu desig d'estudiar quedava frenat per sentiments i reflexions espirituals que, per a un esperit reflexiu i imaginatiu com era el seu, se li devien suscitar a partir dels exercicis gramaticals. Ignasi ho explica així:

Hi havia, però, una cosa que el destorbava molt: quan començava a aprendre de memòria, com cal als començaments de la gramàtica, li venien noves

intel·ligències de coses espirituals i nous gustos; i això amb tanta força que no podia aprendre de memòria [decorar], i per més força que feia no podia fer-les fora [Au 54].

Per a Ignasi va ser una lluita interior enfront de la qual va fer discerniment (vegeu més endavant el punt sobre aquest concepte) i es va adonar que aquestes intel·ligències i aquests gustos eren més vaguejar piadosament que no pas estudiar,⁴⁶ una temptació que li calia superar. Havent-ho comprès, prometé al mestre Ardèvol de posar tota la voluntat per treure profit de l'estudi, i així va ser fins que va completar la formació que se li havia proposat. Per a Ignasi, l'estudi no era només una activitat intel·lectual. Era una activitat de la persona i tot el que fa la persona pot ser una activitat per a la major glòria i lloança de Déu.

Això que començà a experimentar a Barcelona s'anà convertint en una doctrina o saviesa espiritual que Ignasi va compartir més endavant en cartes i instruccions. En una carta de l'any 1547 Ignasi escriu als estudiants a Coïmbra, amb la intenció d'orientar-los l'ardor impulsiu de joventut. Els diu:

El 4º modo de ayudar á los próximos, y que mucho se estiende, consiste en los santos deseos y oraciones. Y aunque el studio no os dé tiempo para usarlas muy largas, puede en deseos recompensarse el tiempo á quien haze oración continua de todos sus exércitios, tomándolos por solo servicio de Dios.⁴⁷

L'estudi que només vol ser servei a Déu és oració. De fet, el fidel secretari

d'Ignasi a Roma, Polanco, quan redacta les Constitucions que s'han d'observar en els col·legis de la Companyia de Jesús (1549-1550) escriu, per comissió del mateix Ignasi, sobre la formació dels estudiants jesuïtes:

Todo su estudio y obras tengan por oración, enderezándolas y ofreciéndolas al solo servicio de Dios N.S.⁴⁸

Essent Ignasi Superior General a Roma, escrivia el 1552, sobre «les coses temporals», al jesuïta Manuel Godinho, aclaparat pel càrrec de procurador del col·legi de Coïmbra, dient-li:

Del cargo de las cosas temporales, aunque en alguna manera parezca y sea distractiuo, no dubdo que nuestra santa intención y direction de todo lo que tratáis á la gloria divina lo haga espiritual y muy grato á su infinita bondad.⁴⁹

També tractant-se de l'estudi diu a les Constitucions:

Todos tengan esto juicio lleno, que la mejor obra que pueden hazer en los collegios y más grata a Dios nuestro Signor, es el bien estudiar; y que como en la oración y contemplación a sus tiempos Dios se sirve por la caridad donde proceden, assy se sirve mucho del estudiar en qualquiera facultad, quando puramente por amor suyo studia.⁵⁰

Al cap d'uns anys, Ribadeneira, gran coneixedor d'Ignasi, en un text on recull dades sobre ell, escriu:

No quería que los de la Compañía hallasen a Dios solamente en la oración, sino en todas sus acciones, y que ellas

fuesen oración y este modo *probat magis quam prolixes meditationes*.⁵¹

Per tant, aquesta manera de plantejar-se els estudis ja s'entreveu en els seus anys de formació a Barcelona, on Ignasi va treure profit espiritual de les classes d'estudiant de llatí, enmig dels seus temps d'oració, de pràctica religiosa i el seu incipient apostolat.

Després de l'hivern de 1525-26 sembla que va expressar a amics i al mestre Ardèvol el seu propòsit de fer estudis superiors per poder ser ordenat prevere. El devien animar a fer-ho i per això havia d'anar a una universitat.⁵² Així ho explica Ignasi:

Al cap de dos anys d'estudis, dels quals, pel que li deien, havia tret força profit, el seu mestre li deia que ja podia començar les Arts i que li convenia anar a Alcalá [Au 56].

Però vol assegurar que té la base suficient i es fa examinar per una altra persona:

Ell, però, va voler encara que l'examinés un doctor en Teologia que li aconsellà el mateix. Partí, doncs, tot sol cap a Alcalá, malgrat que ja tenia alguns companys, em sembla [Au 56].

Dedicar-se a les coses espirituals

Vida sacramental i ascési

La manera de viure d'Ignasi a Barcelona és la de qui viu des de l'Esperit totes les coses i ho viu orientat per la fe en Jesucrist. Anava a missa cada dia amb

molta devoció,⁵³ combregava sovint, es confessava, anava a les esglésies a escoltar sermons. Passava estones en oració: havia anat a pregar a l'ermita de Sant Cebrià, cap a Sant Genís dels Agudells, a Horta; a la cripta de Santa Eulàlia de la catedral sota l'altar major; al monestir de Santa Clara. A les nits, explica el fill dels Pasqual, passava moltes estones resant agenollat.

Ignasi lluita amb si mateix. És conscient de la vida que ha viscut i se'n penedeix. Venia d'una vida acomodada de la noblesa, de poder viure amb suficiència i benestar, des de la qual es podia mirar moltes persones des de dalt. El record del seu mal comportament juvenil li produeix dolor. Joan Pasqual, fill d'Agnès Pasqual, en l'habitació del qual Ignasi havia dormit, explica com de nit escoltava la pregària i el plor d'Ignasi per haver estat «tan dolent i pervers».⁵⁴

Tot i que la ferida a Pamplona l'havia fet baixar ben avall, de la primera estada sabem que lluitava amb els sentiments de superioritat, «que l'acaparaven tant» [Au 36].⁵⁵ Hi seguia lluitant quan tornà a Barcelona per estudiar? Les penitències que feia ens mostren que s'esforçava a ser humil, després, generós (cf. [Au 55]).

Ignasi lluita internament i vol viure el perdó de Déu: es confessa sovint, inicialment amb un frare franciscà, fra Diego de Alcántara, confessor també de la mare de Joan Pasqual, i més tard amb mossèn Pujalt. Les seves penitències i ascési, les intel·ligències i els gustos de coses espirituals que entendrà com a temptacions (cf. [Au 54-55]) ens parlen de les seves lluites internes.

Per altra banda, practica l'ascési cristiana que ha conegut: dejuni, mor-

tificació, cilici... cosa que ens pot costar entendre a nosaltres ciutadans del segle XXI. Ignasi vivia sòbriament. Menjava poc, del que havia obtingut pidolant de porta en porta, i no pas a taula sinó a dalt a l'habitació per dissimular els dejunis i les abstinències que feia.⁵⁶ Dejunava gran part dels dies, tret del diumenge. Es va fer forats a les soles de les sabates que anava eixamplant i quan va arribar l'hivern només en quedava la part de sobre [Au 55] per viure-ho com a penitència; va fer servir cilicis. Ho fa de vegades amb tant rigor que el seu confessor l'obliga a deixar-ho, i asseure's a taula i menjar amb la família Pasqual, que l'hostatja. Però el seu capteniment i comportament com un pobre entre altres pobres no podia dissimular el seu origen aristocràtic i la seva formació noble.⁵⁷

A Barcelona, Ignasi viu devotament, és a dir, procura que tot el seu dia, tot el que viu, el seu comportament, el que fa, estigui immers en la intenció de cercar la voluntat de Déu. També podríem dir que viu en recolliment. Quan al cap d'uns anys els jesuïtes ja tenen una orientació apostòlica molt marcada, seguiran prioritzant les pràctiques apostòliques –per exemple sermons, predicacions, per sobre les instruccions o conferències– que moguin les persones cap a la devoció, cap a la pràctica i el sentiment religiós.⁵⁸ Aquesta actitud la trobem en l'Ignasi que pidola i resa pel carrer, que suporta pacientment i amb gran caritat i humilitat les burles dels estudiants, que no expressa queixa ni ira ni descontentament després de ser maltractat i colpejat en tornar del monestir de Santa Maria dels Àngels. Amb el mateix recolliment devia viure

l'ascesi en el seu dia a dia, fos en el menjar, el vestir o el descansar. També, és clar, en tantes hores que passava a les esglésies resant, assistint a missa o confessant-se, i en el consol interior que hi trobava.

Conversa espiritual

Quan va arribar a Barcelona per primera vegada, Ignasi buscava conversar amb persones per parlar d'allò interior que havia descobert i que en aquell moment era el que donava sentit a la seva vida. Però no trobà el que buscava i perdé aquest desig de parlar amb persones espirituals en deixar Barcelona (cf. [Au 37]). Però també la gent buscava Ignasi per parlar. Això ja havia passat aquelles setmanes de 1523, i es va repetir amb escreix durant la segona estada: la gent que l'havia anat coneixent el visitava a casa dels Pasqual per parlar amb ell.

De fet, les extenses relacions personals de Barcelona serien lloc ideal per practicar la conversa espiritual de la qual Ignasi ja, des de Manresa, s'havia fet un mètode. Vegem com ho explica ell mateix:

Tenia aquest costum ja des de Manresa: quan menjava amb algú mai no parlava a taula, llevat d'una resposta breu, sinó que escoltava el que es deia i retenia algunes coses de les quals pogués prendre ocasió per parlar de Déu i, en acabar l'àpat, ho feia [Au 42].

I parlava «ara d'una virtut, ara d'una altra, lloant-les; ara d'un vici, ara d'un altre, reprenent-los» [Au 65].

En aquesta segona estada, i hostatjat a casa dels Pasqual, sabem que

Ignasi tenia bones converses amb el fill, a qui li explicava «coses de Nostre Senyor» i li aconsellava que rebés els sacraments amb freqüència, i que estimés la llei de Déu i la voluntat de la seva mare.⁵⁹ Ignasi, que a més sentia el desig d'ajudar les ànimes (cf. [Au 26. 50]) volia ajudar amb l'exemple i amb la conversa i exercicis espirituals,⁶⁰ i establí relacions humanes de molta qualitat i profunditat, com hem vist en el capítol anterior, relacions que esdevenen espirituals en el sentit integral que hem expressant anteriorment. I, com ell mateix confessa:

Y estos deseos de comunicar al prójimo lo que a él Dios le daba, siempre los tuvo, hallando por experiencia que no solo no se disminuía en él lo que comunicaba a otros, pero aun mucho creía.⁶¹

Discerniment

Des de la convalescència a Lloia, Ignasi aprenia a conèixer-se, a discernir, i en seguí aprenent. La mateixa decisió d'anar a Barcelona a estudiar després que l'hi fos impedit quedar-se a Terra Santa és fruit del seu discerniment. No podent romandre a Jerusalem i arribant a Venècia a mitjan de gener de 1524, Ignasi es troba amb una gran incertesa. Aleshores discerneix per saber què ha de fer. Llegim en l'autobiografia:

Quan el pelegrí va comprendre que la voluntat de Déu era que no es quedés a Jerusalem, rumiava contínuament què havia de fer [molt gràficament *quid agendum*] i finalment s'inclinà a estudiar un temps per poder ajudar les ànimes i decidí anar a Barcelona [Au 50].

Amb aquesta decisió presa, anà de Venècia a Gènova, on embarcà en una nau amb rumb a Barcelona (cf. [Au 53]). Ja en aquesta ciutat, la seva voluntat d'estudiar es va veure contradita per les «intel·ligències i gustos de coses espirituals» [Au 54] mentre estudia les declinacions i conjugacions. En el seu interior s'esdevingué una lluita que el torbava, però no se'n sortia. Es va posar a «examinar i pensar i a preguntar-se dins seu: Valga'm Déu, què és això?», ens explicarà Ribadeneira.⁶² «I així, pensant sovint sobre això, es deia: "ni quan reso i soc a missa no em venen aquestes intel·ligències tan vives!". D'aquesta manera, a poc a poc, s'adonà que allò era temptació» [Au 55].

El discerniment el porta, doncs, a adonar-se que allò no era bo, que era una subtil i enganyosa temptació. I per superar-ho passa a l'acció:

I va fer oració i se'n anà a Santa Maria de la Mar, vora la casa del mestre, al qual va demanar que el volgués escoltar una mica en aquella església. S'asseuen i li declara fidelment tot el que passava per la seva ànima, i el poc que fins aleshores havia aprofitat per causa d'allò; però que ell ara li feia aquesta promesa: «Jo us prometo de no faltar mai més a les vostres classes aquests dos anys, mentre trobi a Barcelona pa i aigua per mantenir-me». I com que va fer aquesta promesa amb gran força, no tingué mai més aquelles temptacions [Au 55].

També la seva iniciativa de reforma d'alguns monestirs de monges va ser fruit d'un discerniment.

Se determinà, després de molta oració i llàgrimes que derramà, a nostre Señor

sobre lo negoci demanant-li sperit per dir-los la beritat, y per a elles llum de gràcia per a conexer-la; i ab aquesta determinació se sacrificà a anar cada dia al dit monestir a predicar-las i fer-los algunas plàticas espirituals, com o feia sense dexar aquest exercici per pluja ni sol ni altra treball.⁶³

«Fer bé a les ànimes»

Apostolat

Ignasi, des del començament de la seva conversió, quan es plantejava si fer-se religiós, sentia el desig d'ajudar a reformar l'orde religiós en què pogués entrar. Era conscient de la necessitat de reforma d'alguns ordes i del mal exemple que donaven alguns religiosos i religioses. Des de tot el segle xv s'havia donat a Barcelona una laxitud en els costums d'alguns monestirs, hi havia hagut disputes per privilegis i confrontacions entre les monges desitjoses de reformes i les que preferien la situació benestant que els proporciona un monestir convertit en una residència privilegiada. En el període de 1524 a 1526 Ignasi va tenir una relació important amb tres dels vuit monestirs que hi havia aleshores a Barcelona.⁶⁴ S'adreça moltes vegades al monestir de les Jerònimes de Sant Maties (germanes de la Penitència de Sant Domènec), o al monestir de Santa Clara (benedictines), i també al monestir dels Àngels que havien perdut l'observança religiosa, i hi prega i combrega per donar exemple. Atrau l'atenció d'algunes monges amb el seu capteniment devot, hi predica, parla amb elles i elles copsen la seva virtut, i les anima a l'oració i a portar

una vida més exemplar d'acord a la seva vocació.

Però no totes estaven d'acord amb la reforma i la renovació dels costums. Això va fer que, en el cas de la seva influència reformadora de les monges del monestir dels Àngels, alguns homes que freqüentaven el monestir decidiren escarmentar-lo i fins matar-lo, cosa que posaren en pràctica a través d'un esclau. Un dia, mentre tornava resant cap a casa els Pasqual, l'esclau li va sortir a l'encontre i el va maltractar i colpejar fins a deixar-lo per mort a terra.⁶⁵

Ignasi realitza de moltes maneres la seva vocació de servei als altres. El veiem resant per un home que s'ha penjat, que queda com mort i es revifa i pot confessar-se abans de morir.⁶⁶ També el veiem fent catequesi als nens que juguen al carrer, practicant direcció espiritual a persones que l'anaven a veure, ajudant a la reconciliació de persones desavinguades, donant suport a dones maltractades.⁶⁷ Va fer noves experiències de donar exercicis a joves i a dones.⁶⁸ El seu estil de vida i el desig profund d'ajudar les ànimes va despertar admiració entre les persones del seu entorn. Potser a causa d'aquest testimoni i a la seva voluntat de contribuir a la vida exemplar de les religioses, i alhora de fer el bé a pobres i malalts, es van acostar a ell persones que buscaven acompanyar-lo i imitar-lo,⁶⁹ alhora que Ignasi devia intentar ajuntar persones que l'ajudessin a seguir el seu propòsit de reforma dels ordes religiosos. D'entre ells van sortir els seus primers companys, Calixto de Sa, Joan d'Arteaga, Lope de Cáceres, i Juan de Reinalde, de malnom Juanico, que estarien amb ell un temps. Possiblement

els inicià en la pràctica de donar exercicis.⁷⁰

Confiança

La determinació profunda que viu, amassada amb tota l'experiència interior des de la seva conversió, que vivia moltes consolacions, fan d'Ignasi una persona plena d'una gran confiança. I arriba a Barcelona el 1523 confiant: «Aquesta confiança i afecte i esperança volia tenir-la només en Déu. I això ho sentia en el seu cor, de la mateixa manera que ho deia» [Au 35]. Amb aquesta mateixa actitud hi arribà el 1524, després d'un trajecte de Venècia a Gènova ple d'adversitats, amenaces i desposessions [Au 50-53]. A Barcelona, la seva confiança és corresposta per la generositat d'Agnès Pasqual que l'hostatjà, d'Isabel Roser que l'ajudà en les seves despeses, de Jeroni Ardèvol que li feu de mestre, de les persones de qui rebé almoïna moltes vegades assegut als graons d'una capella a Santa Maria del Mar o altres indrets de la ciutat; de les dones que li feien arribar «algunas fanegas de farina».⁷¹

El juliol de 1526 Ignasi deixà Barcelona confiant davant d'un camí incert. També en marxa confiant i sense por davant d'un camí novament incert, quan un any i mig més tard, després del seu pas per Alcalá i Salamanca, surt de Barcelona amb una determinació clara: anar a París a estudiar. D'aquesta darrera partida en dirà:

Se n'anà tot sol [de Salamanca], emportant-se uns quants llibres en un burret. Un cop a Barcelona, tots els que el coneixien el dissuadien de passar a França per les grans guerres que hi ha-

via, i li explicaven casos molt concrets, fins i tot que cremaven els espanyols en graelles. Però mai no va tenir cap mena de por. Partí, doncs, tot sol cap a París, tot sol i a peu [Au 72 i 73].

Conclusió

En Ignasi hi ha molta força de voluntat, vol seguir Jesús. La voluntat també ha esdevingut «seducció», que l'aparta del camí que seguia per emprendre'n un de nou. L'Ignasi que arriba a Barcelona el 1524 és també algú desposseït en qui el *fer*, la força de voluntat, la determinació, que és molt forta, es contraresta amb el *deixar-se fer* per Déu. Ignasi no és algú que visqui amb uns alts objectius personals i a més a més tingui algunes pràctiques espirituals. De la lectura de la seva *Autobiografia* i del seu *Diari*, del que altres han escrit o dit d'ell, podem imaginar que era algú que vivia en l'Esperit, molt obert al guiatge de l'Esperit en tot. S'havia posat en camí, del qual desconeixia les etapes, però amb una gran disponibilitat interior.

Tot plegat ja havia trobat forma en les primeres notes dels seus Exercicis i constituïa l'espiritualitat que s'aniria expressant al llarg de la seva vida. Ignasi se situava així en la gran mística cristiana d'arrels bíbliques, fonamentada en el credo trinitari i la tradició cristiana, en què la persona sencera és invitada a la seva transformació en l'Esperit (cf. Rm 12,1-2; Ga 4,19), i que podem resumir de manera breu amb el «buscar i trobar Déu en totes les coses». La seva experiència, alhora, es trobava forçant, i també sofrint, els límits conceptuals que oferia la teo-

logia i la filosofia de l'època per viure la grandesa alliberadora de la fe.

Podria ser semblant a allò de què parlaven els monjos hesicastes, viure en l'oració contínua? Certament, però Ignasi subratllarà un matís propi: buscar i trobar Déu *en totes* les coses, en totes les situacions, en tots els moments, també en l'estudi que emprèn a Barcelona. En l'espiritualitat d'Ignasi hi ressona el «tant si mengeu com si beveu, com si feu una altra cosa, feu-ho tot a glòria de Déu» (1Co 10,31), i el convenciment que «en Ell vivim, ens movem i som» (Ac 17,28). En un moment de la història en què la comprensió de la persona com a cos i ànima –feta paradigma dominant per l'ensenyament i la predicació escolàstica– anava aprimant la dimensió espiritual de l'ànima i es reforçava la dualitat entre les coses materials i les «espirituals», Ignasi serà molt enèrgic insistint en la realitat integral de la persona: «Déu ha assumit la nostra histo-

ricitat i corporeïtat en Crist Jesús, però no per deturar-s'hi en l'estat en què es troben, sinó per transformar-les des de dins». ⁷² Per això, parlar ara de vida espiritual és, en algun sentit, un pleonasme: per a Ignasi no hi ha una vida espiritual al marge de la vida quotidiana; tota la vida és espiritual o, d'una altra manera, tot pot ser viscut en Déu, «la vida a desdir» (Jn 10,10).

Més tard, a Roma, el veurem com a home de govern, d'acció, com a *home espiritual*. A Barcelona, però, ja el veiem llargues estones pregant, vivint-ho tot com a pregària, també començant a proposar Exercicis espirituals a diverses persones, i esmerçant esforços per la reforma de congregacions religioses. Com conclou Josep Maria Rambla, «Quan Íñigo deixa Catalunya, no sap encara prou bé on el durà l'Esperit i el camí que té al davant és llarg. L'arbre creixerà molt encara, desplegarà un ample brancatge i llevarà fruit més abundant. Però ara ja té bona arrelada». ⁷³

La vida d'Ignasi de Loiola ens interpel·la encara avui. L'any 2022, aprofitant el 500 aniversari de la seva conversió, vam poder reflexionar abastament sobre el sentit de la ferida i el seu canvi radical de vida.⁷⁴ Ara gaudim de l'oportunitat de seguir les passes de sant Ignasi, cercador incansable, estudiant a la ciutat de Barcelona.

Les pàgines que heu pogut llegir ens permeten ser testimonis d'una vida plenament oberta a l'acció de l'Esperit, també en un període de la vida del sant aparentment més discret i callat, com el d'estudiar durant dos anys la gramàtica llatina amb el mestre Ardèvol. Com molt bé expliquen aquestes pàgines, tota vida és vida espiritual, tota activitat i tota acció pot ser orientada vers Déu i per tant esdevenir pregària. Simone Weil, més coetània nostra, ens recorda que els estudis presos seriosament són una de les millors maneres de cultivar l'atenció i que l'atenció plena és ja oració. Per tant, a nosaltres avui, malgrat viure tan distrets, atrapats en la immediatesa i «empantallats», també se'ns convida a viure-ho tot com a ocasió de trobada amb Déu i en Déu.

Però encara hi ha més a dir. Els anys d'estudi que Ignasi enceta a Barcelona (i que el portaran més enllà) estan clarament marcats pel desig d'ajudar

els altres. El pelegrí no té cap vocació estrictament acadèmica, ni pròpiament intel·lectual, sinó que estudia en tant que això li ha de permetre ajudar millor les ànimes. Tampoc Ignasi concep els estudis primàriament com un mitjà per assegurar-se la seva santedat individual o la salvació personal. Per al pelegrí, el temps d'estudi té un «per a què» molt clar i definit. Vol compartir apassionadament amb tothom el regal que se li concedí a la il·luminació del Cardener (Manresa), quan va veure totes les coses noves en Crist i ja no fou mai més el mateix home. En això, Ignasi és un autèntic apòstol i per tant no se'ns fa estrany que l'espiritualitat ignasiana, que ha inspirat tants homes i dones al llarg dels segles, tingui aquest tremp apostòlic, aquesta empremta missionera. Impressiona el zel amb què Ignasi, tot i estar estudiant, es va abocar a ajudar els altres, en converses i amb obres de caritat, des de la proximitat als més descartats d'aquella època. Estudiar per ajudar els altres i alhora ajudar els altres per donar sentit a l'estudi.

Ignasi traspuava autenticitat perquè duia un estil de vida creïble. El seu testimoni marcà moltes persones que el conegueren. Cert que el pelegrí ja havia deixat enrere els excessos

del temps de Manresa i que començà a adonar-se que li calien algunes mediacions humanes. Amb tot, a Barcelona visqué molt frugalment. Acceptava ajuda però no acumulà riqueses ja que estava plenament decidit a seguir Jesús pobre i humil. Viví d'almoína i l'aliment que recollia el compartia amb els que més ho necessitaven.

També convé no oblidar que Ignasi, durant els llargs anys del seu pelegrinatge, fou un laic compromès. Els vots religiosos amb els primers companys i l'ordenació com a prevere vingueren molts anys després. Avui, en aquest temps nostre de profunda crida a la transformació eclesial, marcat pel camí sinodal, el testimoni del pelegrí a Barcelona és un bon exemple per a tots nosaltres d'una vida laical plenament compromesa.

Poder comprendre millor el context i les diverses influències que Ignasi rebé durant la seva estada a Barcelona fa que ens adonem de quelcom potser obvi però bo de recordar. Que tots i cadascú de nosaltres formem part d'una tradició, que som fills del nostre temps. Que tenim un context que fa possible la nostra experiència espiritual i ens dona els mots i la capacitat per formular-la. Ignasi no seria pas qui fou sense els cercles lul·lians de Barcelona, sense haver conegut la *Devotio Moderna* i sobretot sense les persones amb qui va compartir el camí de la vida i que tant suport li donaren.

Quin goig trobar en les pàgines precedents tants noms propis: Agnès

Pasqual, Isabel Roser, Teresa Rajadell, Jaume Caçador...«Ignasi, mai sol», titulava amb encert un company jesuïta un llibre sobre la vida del sant pelegrí. I quantes dones! És just i necessari que prenguin el protagonisme: durant massa temps han estat silenciades, ignorades o no prou reconegudes.

Havent copsat millor el profund valor de l'amistat durant la seva estada a Barcelona, ens podem preguntar nosaltres com cultivem la familiaritat i la cordialitat. Com cuidem l'art de l'amistat?⁷⁵ O també, contemplant Ignasi després de rebre una pallissa que el deixa convalescent quasi dos mesos, ens podem interrogar per com ens deixem cuidar nosaltres. És prou evident que, sense reconèixer la pròpia fragilitat, sense l'assumpció serena de la nostra interdependència constitutiva, sense la confiança en la reciprocitat i en la fraternitat, la vida no seria possible.

Les amistats... potser no calen per anar tirant, però són fonamentals per viure plenament. I quina millor manera de cuidar-les que cultivar la conversa espiritual, com feu Ignasi mantes vegades allà on anà?⁷⁶

Espiritualitat, estudis i amistats: una mirada calidoscòpica al sant pelegrí i tot un programa de vida. Un cop més, aquells que ens comptem entre els seus companys de camí, agraïm el seu mestratge perquè encara il·lumina i impulsa el nostre viure avui.

Pau Vidal i Sas, SJ

1. Les pàgines de Laura Rius són el resum d'un treball extens i rigorós, amb una rica documentació, «Els estudis d'Ignasi a Barcelona» que espera publicació.
2. Consten tot un seguit de persones i de famílies que formaven part d'aquest cercle lul·lià: Bernat Sapila, Frederic de Gualbes, Elionor Ferrer, Isabel Recasens, Estefania Recasens, Guiomar d'Hostalric, Hipòlita Roís de Montcada, Aldonza de Cardona, Isabel de Josa.
3. Cal destacar els estudis de J. de Guibert, J. M. March, J. Sabater, J. M. Benítez Riera, citats en l'estudi de la nota 1.
4. J. RUBIÓ, *Humanisme i Renaixement*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1990, 109.
5. Cf. J. RUBIÓ, *Notas sobre los libros de lectura espirituales en Barcelona entre 1500 y 1530*, en AHSI, 1956, 324.
6. «Mestre racional» era un càrrec dins l'organització política i fiscal de la corona d'Aragó, encarregat de la tresoreria dels diversos regnes.
7. Cf. P. RIBADENEIRA, «*Vita Ignatii Loyolae*», *Textus latinus et hispanus*, Liber I, Caput XIII, FN IV, 173-75.
8. Cf. P. CEBOLLADA, «Loyola y Erasmo. Aportaciones al estudio de la relación entre ambos», *Manresa* 62 (1990), 49-60.
9. Cf. FN I, 585. Luís GONÇALVES DA CÂMARA. *Recuerdos ignacianos. Memorial de Luís Gonçalves da Câmara*, Mensajero-Sal Terrae, Bilbao-Santander, 1992, 93.
10. J. DE POLANCO, *De Vita P. Ignatii*, Caput V n. 37, FN II, 543.
11. *Epp* I, 96; *Obras San Ignacio de Loyola*, Biblioteca de Autores Cristianos, Madrid, 2013, 660.
12. J. DE POLANCO, *Summarium Hispanum*, n. 5-6, FN I, 155-156.
13. 1a. A Agnès Pasqual el 6 de desembre de 1524. 2a. A Agnès Pasqual el 3 de març de 1528. 4a. A Isabel Roser el 10 de novembre de 1532. 5a. A Agnès Pasqual el 13 de juny de 1533. 6a. A Jaume Caçador el 12 de febrer de 1536. 7a. A Teresa Rajadell el 18 de juny de 1536. 8a. A Teresa Rajadell l'11 de setembre de 1536. 12a. A Joan de Verdolay el 24 de juliol de 1537.
14. M. A. SÁEZ GARCÍA, *Poder y autoridad femenina en el siglo XVI. Isabel de Josa (1490-1564)*. Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Madrid 2022, 47-50.
15. *Epp* I, 71-72; *Obras*, 651-652.
16. *Epp* I, 74-76.
17. *Epp* I, 85; *Obras*, 656.
18. *Epp* I, 137-144.
19. *Ibid*.
20. *Epp* I, 424-425.
21. *Epp Mixt* IV, 150.
22. *Epp* I, 99-107; *Obras*, 662-666.
23. Segurament el P. Araoz, un dels primers jesuïtes que residiren a Barcelona.
24. *Epp Mixt* II, 30-32.
25. *Epp* II, 374-375; *Obras*, 761-762.
26. *Epp* I, 93-99; *Obras*, 658-661.
27. *Epp Mixt* I, 321-323.
28. *Epp* I, 118-119, *Obras*, 669-672.
29. *Ibid*.
30. *Scripta* II, 334.
31. *Epp* I, 90-91.
32. «Una señora llamada Zapila [...], mujer de muy rica [...] viendo a Ignacio que le pedía limosna, dijo a nuestro beato Padre mil pesares en la cara [...] nuestro bendito Padre con gran mansedumbre y modestia responde: que era verdad, que era el más mal hombre del mundo; y con esta respuesta tan mansa y humilde [...] se compungió [...] le mandó dar en limosna gran cantidad de pan y otras cosas para su viaje, y desde aquel punto quedó tan devota del santo Padre». *Scripta* II, 680-681.
33. M. A. SÁEZ GARCÍA, *op. cit.*, 53.
34. *Scripta* II, 638.
35. *Scripta* II, 92.
36. H. RAHNER, *Cartas de Ignacio de Loyola con mujeres de su tiempo*, José García de Castro, SJ (edit.), Mensajero-Sal Terrae-Comillas, Bilbao-Santander-Madrid, 2023, 642.
37. Dirà Araoz, al cap d'uns anys: «de quando en quando le resplandescia el rostro», mentre el

- capellà predicava el sermó a l'església dels Sants Just i Pastor. *Quaedam de S. Ignatio quae non sunt impressa* FN III, 205-206
38. *Vita Christi i Vides de sants, l'Ejercitatorio de la vida espiritual* de Cisneros, l'*Imitació de Crist* de Tomàs de Kempis, etc.
 39. Al segle XVI l'esperança de vida estava entre 25 i 35 anys.
 40. Sobre el seu coneixement del món eclesiàstic i la possibilitat d'haver rebut la tonsura clerical, vegeu: Cf. C. DE DALMASES. *El Padre Maestro Ignacio*. Breve biografía ignaciana, BAC, Madrid 1986, 11-12; 29.
 41. Tenim avui –conservat a l'església del Palau dels Recasens– el que es diu que era un petit matalàs que va fer servir i la tauleta de fusta.
 42. *Scripta* II, 89.
 43. *Scripta* II, 638.
 44. P. RIBADENEIRA, *op. cit.* Liber I Caput XIII n. 10-11, FN IV 169.
 45. Cf. *Scripta* II, 815.
 46. R. GARCÍA-VILLOSLADA. *San Ignacio de Loyola. Nueva Biografía*. BAC, Madrid 1986, 263.
 47. *Epp* I, 509; *Obras, op. cit.*, 732.
 48. MHSI, *Regulae societatis Iesu* (1540-1556), 22.
 49. *Epp* IV, 127. *Obras, op. cit.*, 824.
 50. MHSI Co II 182,2 cf. Co 361, 340.
 51. P. RIBADENEIRA, 1567. A MHSI, p. 26. Per trobar Déu en l'estudi, Ignasi proposa la via de la voluntat afectiva i la via del coneixement (cf. J. C. ROUGÉS. *El Estudio hecho oración en la enseñanza de san Ignacio*. Santa Fe-Argentina, 1960, Librería editorial Castellví, Santa Fe, Argentina, 1960, 98ss).
 52. R. GARCÍA-VILLOSLADA. *Op. cit.*, 269.
 53. «*Quaedam de S. Ignatio quae non sunt impressa*», FN III, 205.
 54. «Passava la major part d'ella [la nit] en oració, [...] plorant i suspirant i dient: -Dios mio, y quan infinitamente sois bueno, pues lo sois para sufrir a quien es tan malo y perverso como yo» FN III, 192-193.
 55. Ignasi confessa a Gonçalves da Câmara parlant sobre la vanagloria que: «dos anys havia estat treballant en aquest vici, tant que quan s'embarcava cap a Jerusalem a Barcelona, no gosava dir a ningú que anava a Jerusalem» (L. GONÇALVES DA CÂMARA, *Memorial 98, FN I*, 585; B. HERNÁNDEZ MONTES, *Recuerdos ignacianos*. *Op. cit.*, 111).
 56. *Scripta* II, 638-639.
 57. Estefania Rocabertí diu: «Entrà en la casa de dita sa besàvia (Eleonor Çapila) la qual se mirà molt de fit lo dit Pare Ignasi [...] li aparegué que era persona ben nada, conforme la bona cara que tenia y les carns de les mans regalades». *Scripta* II, 680.
 58. J. W. O'MALLEY, *Los primeros jesuitas*, Mensajero-Sal Terrae, Bilbao-Santander 1993, 135-137.
 59. *Scripta* II, 90.
 60. J. DE POLANCO, *Summarium Hispanicum Polanci* n 35, FN I, 170. A. ALBURQUERQUE, SJ. *Diego Lainez s.j. Primer biógrafo de S. Ignacio*. Mensajero-Sal Terrae, Bilbao-Santander, 2005, 159.
 61. J. DE POLANCO, *Summarium Hispanicum Polanci* n 24, FN I, 163-164. A. ALBURQUERQUE, SJ. *Op. cit.*, 148.
 62. P. RIBADENEIRA, *op. cit.*, Liber I Caput XIII n. 79, FN IV, Cap. XIII, p. 79.
 63. *Scripta* II, 91.
 64. C. DE DALMASES. *El Padre Maestro Ignacio*. *Op. cit.*, 75-78.
 65. Cf. FN III, 194.
 66. *Scripta* II, 399.
 67. R. GARCÍA-VILLOSLADA, *San Ignacio de Loyola, op. cit.*, 260.
 68. Cf. I. IPARRAGUIRRE, *Práctica de los ejercicios espirituales de san Ignacio de Loyola en vida de su autor (1522-1556)*. Mensajero-IHSL, Bilbao-Roma, 1946, 1-3.
 69. J. GARCÍA DE CASTRO, «Los primeros de París, amistad, carisma y pauta», *Manresa* 78 (2006), 253-275.
 70. I. IPARRAGUIRRE, *Op. cit.*, 2.
 71. *Epp* I 91, n. 3.
 72. X. MELONI, *La mistagogia de los ejercicios*, Mensajero-Sal Terrae, Bilbao-Santander 2001, 88.
 73. J. M. RAMBLA, *El Pelegrí. Autobiografía de sant Ignasi de Loiola*, Claret, Barcelona 1991, 33.
 74. Cf. L. RIUS (coord.). *De la ferida al cor del món: Testimonis de conversió avui*, Cristianisme i Justícia, Barcelona, EIDES, n. 99, 2022.
 75. J. M. RAMBLA, SJ. *L'art de l'amistat en Ignasi de Loiola*, Cristianisme i Justícia, Barcelona, EIDES, n. 51, 2008.
 76. J. M. LOZANO. *La conversa espiritual*, Cristianisme i Justícia, Barcelona, Col·lecció Virtual, n. 24, 2024.

Cristianisme i Justícia (Fundació Lluís Espinal) és un centre d'estudis creat a Barcelona l'any 1981. Forma part de la xarxa de centres Fe-Cultura-Justícia d'Espanya i dels Centres Socials Europeus de la Companyia de Jesús. Una de les àrees de treball de centre és l'Escola Ignasiana d'Espiritualitat (EIDES). Fruit del treball d'aquesta àrea neix la col·lecció de quaderns EIDES dedicada específicament a donar a conèixer una reflexió actualitzada sobre l'espiritualitat ignasiana.

Quaderns EIDES

Darrers títols

98. *Aplicació de sentits*. R. Abós-Herrándiz

99. *De la ferida al cor del món*. L. Rius (coord.)

100. *Joves i espiritualitat*. G. Andrés (coord.)

101. *L'espiritualitat ignasiana, avui*. M. López, X. Melloni

102. *El do d'educar*. I. Giménez Beüt

103. *Comprensió del camí espiritual ignasià*. A. Ruiz López de Soria

104. *Barcelona en la vida d'Ignasi de Loiola (1524-1526)*. G. Andrés,
L. Rius, L. Ylla

La Fundació Lluís Espinal envia gratuïtament els quaderns EIDES. Si desitgeu rebre'ls, demaneu-los a:

Cristianisme i Justícia

Roger de Llúria, 13, 08010 Barcelona

93 317 23 38 • info@fespinal.com

www.cristianismeijusticia.net

També podeu descarregar-los a:

www.cristianismeijusticia.net/eides

Març del 2025 • Tiratge: 6.000 exemplars

